

ББК 86

Мал 18

Маліноўскі Яўген

Парусія: псіхалогія прысутнасці. — Баранавічы : Грамадскае аб'яднанне
“Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны”, 2007. — 260 с., іл.

ББК 86

Грамадскае аб'яднанне
“Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны” 2007
© Афармленне Уладзімір Гундар

Прыісці да сёняй веры

Прэмова

Плановнае спадарства! Вы трымаеце ў руках кнігу баранавіцкага грэка-каталіцкага святара айца Яўгена Маліноўскага “Парусія: псіхалогія прысутнасці”. Артыкулы з гэтае кнігі ўжо не раз друкаваліся на старонках мясцовай газеты “Тэх-рэлігія” і мелі вялікі водгук у грамадстве. Сябры і прыхожыя ўніяцкай парафіі вырашылі сабраць ў адзінае зборнік, каго напісанае настаяцелем баранавіцкага прыходу св. Мяды і Мятрода Беларускай Грэка-Каталіцкай Царквы, надрукаваць суцэльнай кнігай.

У мінулым стагоддзі ўніяцкі святар Леў Гарошка, які ў гады Другой сусветнай вайны кіраваў у Баранавічах медычнай школай, напісаў кнігу “Навука і рэлігія”. Аўтар абвяргаў савецкія тэзісы аб шкоднасці рэлігіі, нясумяшчальнасці веры ў Бога і навукі, пераканаўча даказваў, што найбольшыя вучоныя ў аграмаднай большасці былі веруючымі людзьмі. Традыцыі архімандрыта Льва Гарошкі жывуць і працягваюцца сённяшнімі ягонымі пасьцежнікамі.

Кніга айца Яўгена Маліноўскага “Парусія: псіхалогія прысутнасці” – гэта першы вопыт псіхалогічнага абагульнення рэлігійнай і палітычнай практыкі. Хацеў бы адзначыць, што гэтую тэму сучасныя навукоўцы і святары дэліканта абыходзяць, “пераканаўча” спасылаючыся, што сапраўдная рэлігія па-за палітыкай. Пэўна яно так і ёсць у дэмакратычным грамадстве, але не ў нас. Трэба прызнаць мужнасць уніяцкага святара, які ў сваіх разважаннях пра Бога і існасць спалучае рэлігію і палітыку, псіхалогію і мастацтва. Праўда, айца Яўгена цікавіць не столькі сама палітыка, як правая свабода. І калі палітыка перашкаджае свабодзе, то трэба аб гэтым смела казаць. Але на такі крок сёння здольны не кожны чалавек.

Беларуская дзяржава Вялікае княства Літоўскае было прававой дзяржавай, у якой панавала воля і талерантнасць. Прыгонныя сяляне і стараверы сотнямі тысячаў беглі сюды з Расеі ад дэспатызму. Пераследаваныя на радзіме ардын-

П.17. Выбары	78
П.18. Палітыка	81
П.19. Жэрабя кінута	85
П.20. Пост	88
П.21. Пасха	91
П.22. Духоўнасць	93
П.23. Характыв	96
П.24. Быць	99
П.25. Тройца	102
П.26. Слава	105
П.27. Храм	108
П.28. Лішак	111
П.29. "Не хочу иметь ребенка..."	116
П.30. Радаснае ганенне	117
П.31. Вавілонская вежа тэлерэчаіснасці	123
П.32. Час асабістай прысутнасці	127
П.33. Выбранасць	131
П.34. Ад сектанцтва да еднасці	134
III	
ЭКЗІСТЭНЦЫЯ І ПАКАВАННЯ	137
III.1. Успенне	138
III.2. Апошняя перспецыва ўзросту	142
III.3. Гэапсіхалагічная канфесійнасць асобы	150
III.4. Сямейная трэліза экумены	153
III.5. Прафесія маці	156
III.6. Прафесія: айцец	160
III.7. Сямейная парусія: "Сем хлябоў і дзве рыбы"	164
III.8. Вяртанне да сябе	169
III.9. Інтэралог	172
III.10. У сям'і не без нарцыса	176

III.11. Любоў не раздражняецца	180
III.12. Ружанец у псіхічным развіццё і дзіцяці	183
III.13. "Лебядзінае паляванне"	188
III.14. Містыка	189
III.15. Алтарна-педагагічны разважальнік	192
III.16. Педагагічныя прынцыпы асабістай свабоды	196
IV	
ПАКАВАННЯ І АПАКАВАННЯ	203
IV.1. Псіхалогічны сэнс Евангелля	204
IV.2. Час казання	206
IV.3. Вызваленне спаралізаванага	208
IV.4. "Хай будзь усе адно"	210
IV.5. Суд Божы	215
IV.6. Суд Божы	218
IV.7. Навігацыя	221
IV.8. Экзарцызм, альбо выгнанне дэманаў	224
IV.9. Перамяненне Гасподняе	226
IV.10. Pietas – Шанаванне	228
IV.11. Не судзі	230
IV.12. Багадзі ад Бога	232
IV.13. "Камень, адкінуты будаўнікамі"	234
IV.14. Падвышэнне Пачэснага і Жыццядайнага Крыжа	236
IV.15. Казанне на свята Андрэя Першапакліканага	240
IV.16. Шлюбная вячэра	243
IV.17. Старое віно і новая ахвяра	245
POST-PARTOR* – СПАДКАЕМЦА	249
ГЛАСАРЫЙ	251
ЛІТАРАТУРА	253

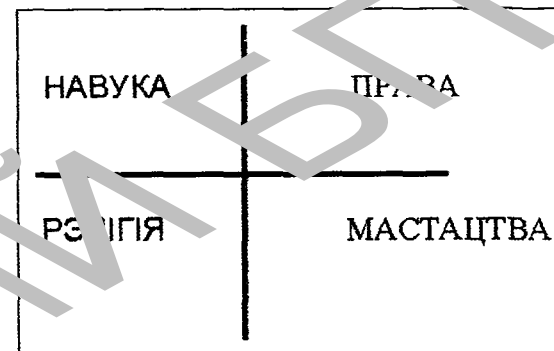
III.16. Педагогічныя прынцыпы

Асабістай свабоды

Душа немаўляці – не “чыстая дошка”, як у Дж. Лока, але унікальная скарбніца духу, які спалучае неспалучальнае: падабенства Божае і грэх Адама. Задачай псіхалага з’яўляецца сведчанне таго, што ёсць у душы дзіцяці. Першае, што фіксуе навука, якая змяшчае ў сабе слова аб душы, дык гэта яе наяўнасць. Другое: яна сведчыць аб логасе, г.зн. слове Божым. Пры гэтым *logos enulos* як натхнёнае падабенства дасканаласці ёсць слова свабоднае праз праслаўленне свайго Айца. Ні навука, ні мастацтва, ні рэлігія, ні права не могуць у аўтаномным рэжыме забяспечыць гэтую свабоду. Толькі сінтэз Я-квінтэсенцыя з’яўляецца яе вытокаам на фундаменце гэтых чатырох сфер чалавечай свядомасці.

Прафесар С. Куламзіна выкрывае заангажаванасць дзяцей ў рэлігійным выхаванні: “Отдельные духовные представители обладали значительным даром прозрения, проникая своим взором в мир личности, но в целом в Церкви программа воспитания не ориентировала учителя на то, чтобы понять индивидуальность ребенка, помочь проявить врожденные таланты и особенности, поощрить его творческие способности и стремление к самовыражению, помочь ему осознать причины своего поведения. Авторитарность в области религиозного воспитания теперь не срабатывает, христианское образование направлено прежде всего на личность. В отличие от традиций прошлого, образ мышления ребенка и его творческое воображение призваны сегодня стать объектами христианского воспитания” [24, с 20].

Сучасны прадмет педагогікі звязаны са свабодай творчага суб’екта, з’яўленага да навукі, мастацтва, рэлігіі і права як аб’ект ў логасу [Мал 7. Схема Крыжа]. Погляды навукоўцаў на свабоду суб’екта адрозніваюцца па сваім змесце і дэфініцыях. Адмысловым на гэты конт ужо больш за семсот стагоддзяў застаецца вызначэнне Фамы Аквіната. Ён не лічыць, што свабода – гэта заўжды свядомы і паважны выбар з альтэрнатыўных варыянтаў. Калі, напрыклад, чалавек можа што-небудзь рабіць без клапатлівага роздуму, дык, паслядоўна Ары-

Мал.7. Схема Крыжа.

стоцелю, Фама вызначае свабоду як “адсутнасць умяшальніцтва” (*interferentio*). Свабода, такім чынам, звязана з прызнанасцю, схільнасцю (*dispositio*). Чынячы дабро, мы праяўляем схільнасць да добра, чынячы зло, мы праяўляем заганныя схільнасці. У гэтым, згодна Фаме, існасць маралі. Маральныя людзі маюць схільнасць да добрых учынкаў. Разам з тым, маральныя норавы падлягаюць аб’ектыўнай ісціне. Добры хто-небудзь альбо ліхі – вырашае не схільнасць, але аб’ектыўная ідэнтычнасць, г.зн асоба Логаса: “ніхто не добры, як толькі адзін Бог” [Мц 19, 17].

Без гэтай ідэнтычнасці дабро, згодна Аквінату, рэлятывна, адносна: што добра для аднаго – кепска для іншага. Тым не менш, дабро існуе самае па сабе, чаго нельга сказаць адносна ліхога: “Зло, узятае само па сабе, ёсць нішто” [15, с 209]. Па гэтай прычыне мы здольныя адрозніць зло і дабро ў дачыненні да розных рэчаў, зразумеўшы іх сутнасць. Рэчы добрыя самі па сабе, калі яны не перашкаджаюць [*interferentio*] самім сабе адпавядаць сваёй прыродзе. Кожная рэч імкнецца быць сабой, і ў гэтым яе дабро, тое, што ўдасканалваецца, набываючы паўнату і прыгажосць. Адсюль ён выводзіць, што “дурное” кепска па меры сваёй немагчымасці стаць тым, чым яно павінна быць па сваёй прыродзе, ад стварэння Бога, Які “стварыў усё добра” [Быт 1, 31]. Такім чынам, чалавек бывае кепскі, калі ён не стаў ідэнтычны самому сабе, г.зн сваёй асобе. Кепскі чалавек – такі,

якога нельга прызнаць чалавекам. Добры – гэта чалавек, які адбыўся, альбо шчаслівы. Шчаслівы чалавек які схільны рабіць добрыя ўчынкі не па маральных законах, не па сумленні, але спантанна, па дабрыві сардэчнай, па ласцы Божай, вольна. На гэта здольны толькі ідэнтэчны сабе самому чалавек альбо свабодная асоба.

Такім чынам, вобласць педагагічнай псіхалогіі не ўтварае іншай прычыны, па якой мы маглі б быць чымсьці іншым, чым ёсць насамрэч. Светапогляд чалавека выпякае з Бібліі, якая сведчыць аб тым, што ўсё створанае “вельмі хораша” [Быц 1, 31]. Аднак створанае цела “дало шчыліну” праз грэхападзенне, і аўтахтоннае быццё чалавека змянілася на чужынскае небыццё. Такое следчанне рэчаў дамінавала ў гісторыі паразітавання зла на дабрыві. Тым не менш для Бога няма нічога беззваротна ліхога. Так, на думку Фамы Аквіната, нават Д’ябал у нейкім сэнсе фэйны, калі мець на ўвазе грэчаскае рэзюмэ гэтага слова як з’яўленне (fainae). Калі б ён быў абсалютным злом, яго ўжо не было б [6, с. 62].

Усе людзі пад паразай заганы, таму не такія добрыя, як маглі б быць. Таму рабіць высілкі трэба толькі ў імлабра. Евангелле выводзіць нас за межы нашых схільнасцей, у ім ліку і дурных. Бог перамяняе іх, арганізуе іх у аўласнаму прадзе, уносячы над штодзённым чалавечым. Такім чынам, мы маем справу з натхненнем (inspiratione), якога сам чалавек не здольны дасягнуць, яны даданы Богу. Гэта, на радусім, вера, надзея, любоў. Апошняя, паводле сведчання св. Фамы, і з’яўляецца “вытокам усяго нашага жыцця” [15, с. 223]. З яе дапамогай мы ўваходзім у божжа сяброўства, адбудоўваючы жыццё згодна нашым схільнасцям у адпаведнасці з Божым пакліканнем да ўцелавлення. Яго сэнс –

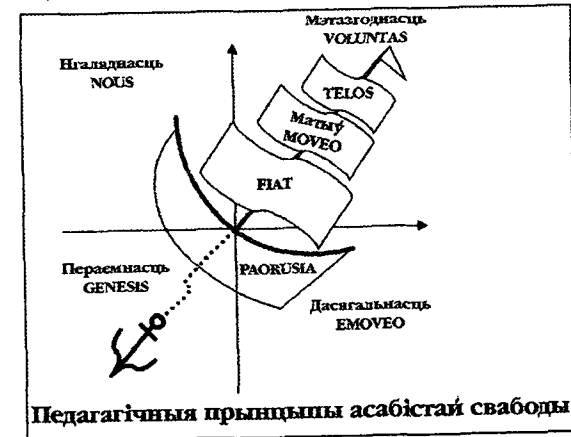
уцелавленне, ідэнтыфікацыя ёсць адначасова і ідэнтыфікацыя, і знаходжанне асобы, што знаходзіцца ў сваім духу і сваім целе. Працэс самапазнання пачынаецца са Слова, якое вызначае аб’ект выхавання. Філасоф С.Л. Франку належыць дакладнае вызначэнне педагагічнага аб’екта: “Асоба ёсць самасць, як яна стаіць перад тварам вышэйшых, духоўных, аб’ектыўна-значных сіл і, разам з тым, прасякнута імі і іх жа і прэзентуе” [59, с. 336]. Аналізуючы творчую спадчыну навукоўцы, аўтары кнігі “Введение в христианскую психологию” святар Б. Нічыпараў і

псіхолог В. Слабодчыкаў прыходзяць да высновы, што “высэйшая інстанцыя самості (все еще самості) – личность – имеет каждый человек и во всяком своем духовном состоянии. На этой ступени духовного развития формой бытия для самого человека, а главное – для Другого, становится “С-личность”, ибо личность – это, прежде всего персональность, данная самоопределившаяся самость среди других и тем самым для себя. Именно личность есть то, что составляет единство нашей душевной жизни, ее субстанциональную вполне определенную форму. Поскольку духовное бытие человека конституирует личность, к его сущности принадлежат и индивидуальность” [35, с. 17].

Прыведзеныя меркаванні даюць абгрунтаванне больш разнастайнага ўкаранення інтэнсіўных форма творчай актыўнасці суб’екта як выбранаца Божлага, які бярэ на сябе адказнасць канфесійных зносін, што маюць умяшальніцтва (interferentio) у духоўныя адносіны сусвету. Рэчы і з’явы, выкліканыя да існавання, адлюстроўваюць паступовы працэс перамянення схільнасцей як патэнцыялу добра і зла ў канатыў (conative, старанне, намаганне, высілкі) добрага ўчынку праз веру, надзею і любоў.

Крыжовы метад сігніфікуе прынцыпы адукацыі, асветы, развіцця і выхавання суадносна мадэлі Я-прысутнасці як парусіі.

Прынцып нагляднасці – NOUS – забяспечвае жывым

Мал. 8. Парусія

прыкладам настаўніка, бацькоў, якія выкарыстоўваюць, заместа дырэктывы “ты павінен гэта ведаць”, імператыў “я павінен ведаць”. Дзеці вераць настаўніку, які валодае словам, “стаўшым плоццю” [Ян 1, 14]. Іх душы захоплены ўўленнем настаўніка, што навучае “не як кніжнікі і фарысеі, а як той, хто мае ўладу” [Мц 7, 29].

Прынцып мэтазгоднасці – VOLUNTAS – паказвае нябесны кірунак, выяўлены канатывам FIAT: “Хай будзе воля Твая, як на небе, так і на зямлі” [Мц 6]. Падпарадкаванне сваёй волі Богу пачынаецца з гефсіманскай малітвы: “Ойча, пранясі чашу гэтую міма мяне! Зрэшты, не чаго Я хачу, але чаго Ты хочаш, хай будзе” [Мр 14, 35]. Іерархія, падпарадкаванне псіхалагічных прыярытэтаў Божай волі ілюструе наступная этымалагічная секвенцыя: тело – цела – цель – telos – coelo, пры якой telos як мэта быцця здзяйсняецца спачатку на небе (па лац. coelo, Velleitas як здольнасць да волі з’яўляецца першапачатковай канатывай здольнасцю.

Прынцып даступнасці – EMOVEO – як вынікае з вучэння: “Пусціце дзяцей да Мяне і не перашкаджайце ім прыходзіць да Мяне, бо іх ёсць Царства Нябеснае” [Мц 19, 14]. Настаўнік і вучань даступны адзін аднаму праз скасаванне энтаўхэістнасці і залежнасці. Калі Бог не зважае на асобны прамежы, якімі мы ёсць, дык задача педагога дапамагчы вучню пераадолець синдром дэманстратыўнасці і стаць асямбальным, перададзім самому сабе.

Прынцып пераемнасці – GENESIS – не столькі “любовь к отеческим гробам”, колькі сусветнасць, шматлікасць дзяцей Абрагама, стварэнне гісторыі як высакародны радавод, што завяршаецца парэзіяй, альбо прысутнасцю новага Адама, Госпада і Неба [Лк 3, 23-24]. Вучань, стаўшы вучнем гэтага свету, дзеля жыцця будучага Веку, дасягае сваёй чалавечай ідэнтычнасці. Бо слова “чалавек” можна трактаваць і як “чалом век паклікаўца”, альбо “шалом век” (вечны мір, супакой), ці нават “чала” – санскрыцкага “вучань веку”.

Прынцып меры, альбо Я-квінтэсенцыя. Гэты прынцып В. Слабодчыкаў і Б. Нічыпараў ілюструюць выслоўем з жыцця вялебнага Антонія Вялікага. Святы параўноўваў нацягнутую да мяжы ціцеву лука з неабходнасцю захавання меры вучэння і магчымасцю яго ўспрымання вучнем [35, с 143]. Дадзены прын-

цып мае сваім вытокамі аспект кантэмптывнасці як веравызнання. Вучань вызнае сябе сябрам Царквы і меры ўсіх жыццёвых адносін сусвету – ад шчырага пакаяння і самаасуджэння да канатывай дасканаласці. Такі прынцып Крыжа сімвалічна ўказвае на гэтую меру вызнанасці як кропку, гэта расійску “точку, істочающую источник” – выток праўдывай свабоды любіць.

Перапісаны прынцыпы можна адзначыць вобразам “ладдзі” як сэрэбрыстнай сімваліцы Святой Тройцы (мал 7). Тройца як трохалагічная структура псіхікі – розум, пачуцці, воля – знаходзіць у гэтым выраз пасрэдна “носа”, г.зн. nous-а карабля, ладдзі, і комай да мэты, якой падпарадкавана “карма” як лёсавыя, альбо кармічныя, перажыванні, карныя ў асяродку існавання. Карабельная мачта – Гэта “мечта”, мара, надзьмутае ветрам вучэння, стымулюючага матывы і намеры. Матывамі і эмоцыямі кіруе вопытны штурман – асобаснае “Я”, што суадносіць моц ветру і надзейнасць ветразя з выбраным кірункам жыцця на “маяк” як мэту вандравання. Навігацыя небяспечна безданню жыццёвых палкасцей – водаў і дзівосаў марскіх. Каб не загінуць у гэтай бездані, ладдзі неабходна скінуць “баласт” турботаў свету ды кінуць “якар”, тым самым “ўспомніўшы часіны старадаўнія” [Пс 142] у поспе і малітве. Тада нават калі і патоне карабель, дык, “з глыбіняў паклікаўшы” [Пс 130], душа дасягне ўплаў сушы, не згубіўшы надзеі на жыццё вечнае.

У педагогічнай працы фабула, выслоўе будзе на высьнове разгорнутага дыскурсу з алегорыяй божага ўпадабання, альбо па-грэчаску тэозісу. Выхаваўчы тэозіс патрабуе не столькі дакладнага апавядання падзей, колькі выяўлення праўдывай глыбіні пачуццяў, што змяшчае ў сабе асоба вучня, здзіўленая сваёй прысутнасцю ў свяшчэнным тэксце.

